

GRAMATIKA II | GRAMATIKO II

DERIVAČNÍ AFIXY | DERIVILOJ

Esperanto hojně využívá řadu afixů, převážně sufixů, k vytváření nových slov z kořene, který v esperantu již existuje, aby se tak obešla potřeba opisu nebo přejímání, např. *belega* × *tre bela*, *malsanulejo* × *hospitalo* atd.

POZN. | NOTO

Část afixů může fungovat i sama o sobě (příp. se i vzájemně kombinovat), jakožto plnovýznamová slova.

Na příklad:

ek! „do toho, začneme“, *eksa* „bývalý“, *eksiĝi* „rezignovat“, *eksigi* „dostat padáka“,
fia „hanebný“, *fi!* „fuj; styd'(te) se“, *malo* „opak“, *mise* „nesprávně“,
ree „znovu, opětovně“, *aĉa* „ošklivý, hnusný“, *aĉaĵo* „hnusná věc; odpadek“,
aĉaĵaro „hromada odpadků, bordel“, *aĉigi* „hyzdit, znetvořovat“, *aĉulo* „ohava, syčák“,
aĵo „věc; záležitost“, *ada* „trvající“, *ano* „člen“, *aneco* „členství“, *anaro* „spolek“,
aro „stádo; skupina; set“, *eble* „možná, asi“, *ebleco* „schopnost“, *ega* „obrovský“,
ege „velmi, převelice“, *ejo* „místo“, *estraro* „správní rada“, *eta* „drobný, titěrný“,
ido „potomek, mládě, dítě“, *igi* „způsobit“, *iĝi* „stát se“, *ilo* „nástroj“, *ilaro* „souprava nářadí“,
ino „samice“, *inda* „hoden“, *ingo* „pouzdro, obal“, *ono* „zlomek“, *ujo* „nádobu“,
ulo „člověk, individuum“, *ulaĉo* „obluda, mamlas“, *etulino* „děvčátko, maličká“...

Mezi nejčastější DERIVAČNÍ PREFIXY patří:

bo- - rodinný vztah skrze svatbu
<i>bopatro</i> „tchán“, <i>bofrato</i> „švagr“	ge- - skupina zahrnující různá pohlaví
<i>gepatroj</i> „rodiče“, <i>la geNoroj</i> „Norovi“
dis- - rozptýlení různými směry
<i>disdoni</i> „rozdat“, <i>dissendi</i> „vysílat“	mal- - tvoří anotnoma
<i>malsano</i> „nemoc“, <i>malaperi</i> „zmizet“
ek- - začátek nebo náhlá akce
<i>ekami</i> „zamilovat se“, <i>ekkrii</i> „zakřičet“	mis- - značí nesprávnost procesu
<i>miskompreno</i> „nedorozumění“
eks- - bývalý, ex-
<i>eksprezidanto</i> „exprezident“	pra- - odpovídá čes. <i>pra-</i> nebo <i>proto-</i>
<i>prapatro</i> „prarodič; předek“
fi- - značí hanebnost, zavrženíhodnost
<i>fihomo</i> „lotr“, <i>fiporto</i> „sprosté slovo“	re- - znovu; značí opakování
<i>rediri</i> „říct znovu“, <i>revido</i> „zn.shled.“

K nejčastějším DERIVAČNÍM SUFIXŮM potom patří:

-aĉ- - dehonestiční, hanlivý sufix
<i>hundaĉo</i> „čokl“, <i>skribaĉi</i> „škrábat (p.)“	-ido - označuje potomky, mladé
<i>reĝido</i> „princ“, <i>arbido</i> „sazenice“
-ad- - opakovaná, trvalá akce; verb. sub.
<i>kuradi</i> „chodit běhat“, <i>sangado</i> „krváčení“	-igi - kauzativ, způsobit něco
<i>mortigi</i> „zabít“, <i>purigi</i> „vyčistit“
-aĵ- - produkt, konkrétní manifestace
<i>konstruaĵo</i> „budova“, <i>manĝaĵo</i> „jídlo“	-iĝ- - „stát se _____“, v čes. často refl.
<i>naskiĝi</i> „narodit se“, <i>ruĝiĝi</i> „zčervenat“
-ano - člen, účastník, obyvatel...
<i>vilaĝano</i> „vesničan“, <i>ĉeĥiano</i> „občan ČR“	-ilo - označuje náčiní, nástroj
<i>ludilo</i> „hračka“, <i>skribilo</i> „pero“
-ar- - kolektiv bez specifického počtu
<i>vortaro</i> „slovník“, <i>ŝiparo</i> „flotila“	-in- - tvoří feminina
<i>virino</i> „žena“, <i>bovino</i> „kráva“
-ĉjo - muž. sufix* značící přátelský vztah
<i>paĉjo</i> „taťka“, <i>amiĉjo</i> „kámoš“	-inda - „být hoden něčeho“
<i>fidinda</i> „důvěryhodný“
-ebl- - možnost, proveditelnost akce
<i>videbla</i> „viditelný“, <i>manĝebla</i> „jedlý“	-ing- - označuje držák, pouzdro
<i>pedingo</i> „třmen“, <i>glavingo</i> „pochva (meč)“
-ec- - abstraktní vlastnost
<i>amikeco</i> „přátelství“, <i>italeco</i> „italskost“	-ist- - profese; adherence k myšlence
<i>instruisto</i> „učitel“, <i>komunisto</i> „komunista“
-eg- - augmentativ, intenzifikátor
<i>virego</i> „obr“, <i>amegi</i> „velmi milovat“	-njo - žen. sufix* značící přátelský vztah
<i>panjo</i> „mamka“, <i>onjo</i> „tetička“, <i>Anjo</i> „Anča“
-ejo - místo charakt. kořenem slova
<i>lernejo</i> „škola“, <i>kuirejo</i> „kuchyně“	-obl- - násobení číslem v kořeni
<i>duobla</i> „dvojtý“, <i>multoble</i> „mnohokrát“
-ema - tendence k nějaké akci
<i>ludema</i> „hravý“, <i>brulema</i> „hořlavý“	-ono - tvoří zlomky z čísla v kořeni
<i>duono</i> „polovina“, <i>centono</i> „setina“
-end- - obligátnost, povinnost
<i>legendaĵo</i> „povinná četba“	-op- - skupina o specifickém počtu
<i>triopo</i> „trojice, trio“, <i>duope</i> „ve dvojici“
-ero - označuje nejmenší část celku
<i>neĝero</i> „sn. vločka“, <i>panero</i> „drobek“	-ujo - nádoba, země*; ovocný strom
<i>sukerujo</i> „cukřenka“, <i>pomujo</i> „jabloň“
-estr- - vedoucí, šéf*
<i>urbestro</i> „starosta“, <i>ŝipestro</i> „kapitán lodi“	-ul- - stvoření charakterizované kořenem
<i>malsanulo</i> „nemocný“, <i>bonulo</i> „dobák“
-et- - zdrobnělina, deintenzifikátor
<i>varmeta</i> „vlažný“, <i>rideti</i> „usmívat se“	-um- - (bez specifického významu)*
<i>malvarmumo</i> „nachlazení“, <i>brakumi</i> „obejmout“, <i>komunumo</i> „komunita“...

Ekzerco I:

Libertempe, Petero ŝatas _____ (sportovat). Ĉiutage en la mateno li _____ (bĥhá), poste li iras lernejon. Tie li _____ (hraje) _____ (basketbal) kaj _____ (fotbal). Poste la instruado li iras al lago por _____ (plavat). Vespere, li _____ (cviĉi) antaŭ ol iri dormi.

Julieto kontraŭe malamas _____ (sporty). Ŝi amas resti hejme, _____ (háĉkovat), _____ (poslouchat hudbu) kaj _____ (ĉist knihy). Ŝi ankaŭ havas hundon, kun kiu ŝi _____ (chodí na procházky). Iufoje, ŝi _____ (jezdí na koni).

Mateo kaj liaj geamikoj ofte _____ (hrají deskové hry), sed ne ofte ili ankaŭ _____ (kougají na filmy). Ilia plej ŝatata filmo estas _____ (Hvězdné války). Kiam li estas sola, li ĝuas _____ (kreslit/-ení), _____ (vařit/-ení), _____ (spát/-aní), _____ (hrát/-aní na bicí) kaj _____ (na piáno).

Moniko amegas naturon. En ŝia libera tempo, ŝi _____ (rybaří), _____ (chodí na túry) kaj _____ (trampuje). En la somero, ŝi ankaŭ _____ (cestuje) eksterlanden, kie ŝi _____ (uĉí se cizí jazyky) kaj vizitas _____ (kavárny, restaurace) kaj fojfoje ankaŭ _____ (pláž a noĉní kluby). Hejme, ŝi _____ (potkává se s přáteli) plejparte _____ (u nich) aŭ _____ (v hospodě).

Ekzerco II:

ĉevalaĉo - _____
kantaĉi - _____
parolaĉi - _____
idaĉo - _____
komencaĉi - _____
vivado - _____
edukado - _____
novajoj - _____
bovaĵo - _____
bovaro - _____
insularo - _____
nevenkebla - _____
trovebli - _____
aŭtenteco - _____
frenzeco - _____
altega - _____
kuregi - _____
varmega - _____
laborejo - _____
kadavrejo - _____
policejo - _____
laborema - _____
atakema - _____
atentenda - _____
pluvero - _____
monero - _____
orkestrestro - _____
lernejstro - _____

boateto - _____
brileti - _____
dormeto - _____
ranido - _____
porkido - _____
kolerigi - _____
longigi - _____
kunhavigi - _____
amuziĝi - _____
finiĝi - _____
citilo - _____
retumilo - _____
fajrilo - _____
rimarkinda - _____
fingringo - _____
abrikotujo - _____
kokosujo - _____
abelujo - _____
cindrujo - _____
patrujo - _____
milionulo - _____
hufulo - _____
herezulo - _____
fakulo - _____
dekstrulo - _____
kontraŭulo - _____
anstataŭulo - _____
formikomanĝulo - _____